

6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ

Юрій Іванович Завалевський,
доктор педагогічних наук, доцент,
заступник директора
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна

УДК 378:37.091.12.011.3-051:37.013.3-027.31

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Вопросы, на которые направлено содержание статьи, актуализированы школьной практикой: конкурентоспособная школа определяет конкуренцию учителей, формирует конкуренцию между учениками и родителями за право учиться в этой школе, потому что она отличается от других высоким уровнем преподавания. А этот процесс активизируется обязательным условием: оценением профессиональных качеств учителей, личностных характеристик, которые четко выражаются отношением родителей и общественности к школе.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкуренция, профессиональная подготовка, учебное заведение, учитель.

The article actualizes issues of school practices. A competitive school determines the competition of teachers, creates competition between pupils and parents for the right to study in this school because it has high level of teaching comparing with other schools. And this process is activated by an obligatory term: assessing the competencies of teachers - personal characteristics that can be clearly expressed by the attitude of parents and community to a school.

Key words: competitiveness, competition, training, school, teacher.

Одним ракурсом дослідження проблеми конкурентоспроможності вчителя є уявлення про конкурентоспроможність ЗНЗ, оскільки конкуренція між учнями та їхніми батьками за можливість навчання в обраному ЗНЗ визначається високим рівнем викладання та комфортними умовами навчання, що змогли створити у навчальному закладі. Отже, йдеться про вчителя як суб'єкта забезпечення конкурентоспроможності навчального закладу.

Досліджуючи проблему конкурентоспроможної ЗНЗ, російські науковці І. Кондракова та А. Тряпичина зробили висновок, що «золотим ресурсом» позитивної зміни ЗНЗ є зміна професійної свідомості вчителя, розуміння власних завдань. Якщо вчитель налаштований бути посередником позитивних змін в особистості своїх учнів, постійно вдосконалює професійну майстерність, працює над установленням позитивних відносин з учнями, то й політика навчального закладу визначається спрямованістю на досягнення

у максимальної кількості учнів кращих освітніх досягнень, незалежно від соціально-економічного стану їхніх сімей [5].

Ситуація, коли батьки обирають ефективний середній навчальний заклад, конкурують за місце в ньому, визначає конкурентоспроможність навчального закладу. Основними критеріями оцінювання конкурентоспроможності ЗНЗ науковці, згідно з опитуваннями вчителів, визначають якість та ефективність освітнього процесу. Показниками якості є:

- результати зовнішнього оцінювання учнів;
- результати участі учнів у олімпіадах та конкурсах різних рівнів;
- ступінь задоволеності учнів та їхніх батьків якістю цих результатів.

Оцінювання ефективності освітнього процесу базується на визначенні якості наявного методичного забезпечення (насамперед підручників), активності використання новітніх освітніх технологій, розвиненості

інформаційного середовища ЗНЗ, безпеці навчання, відкритості інформації (наявність та регулярність оновлення сайту навчального закладу, реагування на запити батьків, прозорість самоуправління).

- Оцінювання професійної діяльності вчителя, на думку А. Маркової [7], здійснюється за процесуальними та результативними показниками. До процесуальних показників науковець відносить цілі та завдання, що ставить перед собою учитель; прийоми та способи педагогічного впливу, що він використовує; рівень професійної самореалізації, відкритість його особистості до професійних інновацій, креативність, працездатність, здоров'я. Результативні показники визначаються рівнем розвитку, навченості та вихованості учнів [8] оволодіння основами професії, успішне застосування відомих у практиці прийомів діяльності (учитель-професіонал). Вважаємо, що на цьому етапі молодий учитель придивляється до діяльності досвідчених учителів, обираючи для себе ті способи педагогічної діяльності, які вважає вдалим для наслідування. Початок цього етапу відбувається у процесі педагогічних практик під час навчання у педагогічному ВНЗ, а трансформацією його у наступний етап вважаємо бажання молодого вчителя моделювати власну діяльність, привносити у власний досвід певні інновації;

- використання у педагогічній практиці, разом із апробованими засобами, оригінальних нових підходів до розв'язання педагогічних завдань (учитель-новатор) визначає другий етап розвитку педагогічного професіоналізму вчителя. На цьому етапі вчитель знаходить власний стиль педагогічної діяльності, набуває особисту педагогічну техніку. Перехід учителя на цей етап можна пов'язати з підготовкою ним першого повного випуску учнів (це не обов'язково стосується класного керівництва, вчитель може повністю пройти курс навчальної програми з дисципліни, яку викладає. При цьому цей етап може бути скороченим, якщо вчитель одразу викладає у паралелях класів). На цьому етапі вчитель більш активно проявляє себе у різних видах педагогічної діяльності, як класний керівник, номінант у різних конкурсах, педагог-організатор тощо;

- уміння вчителя не лише пропонувати нові ідеї, застосовувати їх у професійній діяльності, але й науково обґрунтовано оцінювати їхню ефективність та можливість передавати іншим учителям (учитель-дослідник). Цей етап визначається наданням учителю ролі наставника нових учителів, підвищенням статусу вчителя через присвоєння йому високих категорій, професійним визнанням, що виявляється у нагородах різного рівня. На цьому етапі можлива професійна стагнація вчителя, що зумовлюється його небажанням оволодівати інноваційними прийомами, навчатися новому. Ризики таких застійних настроїв досвідченого вчителя можуть позначитися на професійній позиції молодих учителів, які будуть наслідувати таку неефективну поведінку.

Таким чином, перехід учителя на кожен з етапів розвитку професіоналізму має підвищувати його

конкурентоспроможність тоді, коли вчитель визначається досить розвинутою педагогічною спрямованістю, працелюбністю, цікавістю до нового у професії, готовністю до інноваційної професійної діяльності [7].

Переважає більшість досліджень за цією темою присвячена конкурентоспроможності майбутнього вчителя або формуванню у студентів педагогічних ВНЗ спрямованості на професійну конкуренцію у майбутній діяльності. Так, у дослідженні В. Мезинова [9] зазначається важлива роль педагогічних дисциплін у формуванні конкурентоспроможності майбутніх учителів. Автор зауважує, що, порівняно зі спеціальними дисциплінами, обсяг навчальних годин з педагогіки в університеті є набагато меншим, а це не дозволяє майбутньому вчителю за роки навчання «приміряти» перспективу педагогічної діяльності. Цінність педагогічних знань та вмінь полягає в морально-духовній спрямованості студента на навчання і виховання інших, формування в нього мотивації до професійної діяльності, педагогічної спрямованості. Науковець вважає доцільним поетапно формувати конкурентоспроможність майбутнього вчителя відповідно терміну навчання у ВНЗ:

- на адаптаційному етапі (1 курс) відбувається залучення студента до педагогічної діяльності з її елементами; усвідомлення ролі для суспільства; самооцінка відповідності особистих моральних та професійно необхідних якостей вимогам майбутньої професії; розвивається позитивне ставлення до професії вчителя. Результатом цього етапу стає визначення основних перспектив професійного самовиховання;

- на етапі оволодіння культурою професійної самоосвіти (2–3 курси навчання) формуються стійкі професійні принципи, ідеали, що містять основу професійно-педагогічного світогляду майбутнього фахівця; здійснюється методико-практична підготовка до професії; розвивається емоційно-вольова сфера особистості майбутнього вчителя та його вміння саморефлексії. Результатом стає професійна ідентифікація студентів;

- на етапі засвоєння основних професійних функцій вчителя (4–5 курси) відбувається активна підготовка до самостійної педагогічної діяльності, перевірка власних професійних можливостей та здібностей за допомогою входження в роль учителя під час педагогічних практик. Результатом є уточнення та конкретизація студентами професійно-особистісних цілей та планів; оволодіння способами прийняття рішень у реальних професійних ситуаціях, формування у майбутнього вчителя високого рівня професійної готовності.

Таке поетапне формування конкурентоспроможності дозволяє підготувати фахівців, здатних легко навчатися, пристосовуватися до мінливих умов професійної діяльності, зацікавлених у неперервному самовдосконаленні. Більш вагомим при цьому є формування у майбутніх учителів адаптаційних умінь,

бажання самонавчатися, а також здатності самостійно орієнтуватися у професійному світі та вибудовувати вектор кар'єрного зростання [9] *професійного*, що виявляється у рівні сформованості професійної компетентності вчителя (рівень володіння фаховою дисципліною, сформованість методичної грамотності, здатність до педагогічної взаємодії);

- *особистісного*, що визначає характеристики особистості, необхідні в педагогічній діяльності, їхня сформованість та динамічність;
- *поведінкового*, що визначає активність учителя у професійному самовдосконаленні, мобільності та самозміні відповідно до зовнішніх суспільних вимог та системи особистісних цінностей.

Сформованість цих компонентів виявляє рівень конкурентоспроможності вчителя на ринку праці, його відповідність сучасним викликам щодо самовдосконалення у професії, особистісної затребуваності іншими суб'єктами педагогічної взаємодії.

Таким чином, на основі аналізу наукових підходів до визначеної проблеми та її емпіричного дослідження розглядаємо конкурентоспроможність учителя як: професійну підготовку, особистісну спрямованість на фахове зростання, інтерес до професії, професійні амбіції, високий рівень сформованості особистісних якостей (організованості, наполегливості, самопрезентації, працелюбності), вміння здійснювати рефлексію та самокорекцію відповідно до зовнішніх вимог, що в результаті виявляється у постійному самовдосконаленні.

Використані літературні джерела

1. *Андреев В. И.* Конкурентология: учеб. курс для творческого саморазвития конкурентоспособности [Текст] / В. И. Андреев. – Казань: Центр инновационных технологий, 2004. – 467 с.

2. *Бабанский Ю. К.* Педагогическая наука и развитие творчества учителей [Текст] / Ю. К. Бабанский; сост. М. Ю. Бабанский; авт. вступ. статьи Г. Н. Филонов, Г. А. Победоносцев, А. М. Моисеев // Избранные педагогические труды. – М.: Педагогика, 1989. – С. 367–378.

3. *Власова А. А.* Формирование конкурентоспособности будущих педагогов [Текст]: дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история, педагогики и образования»; 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. А. Власова. – Калининград, 2002. – 181 с.

4. *Ємець І.* Навколо світу з учительським дипломом. Тепер її американські учні вивчають Солженіцина [Текст] / І. Ємець // Пані вчителька. – 2007. – № 9. – С. 12–18.

5. *Кондракова И. Э.* Экспериментальное изучение представленный педагогов о конкурентоспособности отечественной школы / И. Э. Кондракова, А. П. Тряпицына; учредитель и издатель Российский гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена // Эмиссия. Оффлайн: научно-педагогический интернет-журнал. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.emissia.org/offline/2013/1981.htm>

6. *Лебедев М. С.* Организационно-педагогические условия развития конкурентоспособности будущих учителей [Текст] / М. С. Лебедев // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2009. – № 102. – С. 214–222.

7. *Маркова А. К.* Психологические критерии и ступени профессиональности учителя / А. К. Маркова // Педагогика. – 1995. – № 6. – С. 55–63.

8. *Маркова А. К.* Психология труда учителя [Текст]: кн. для учителя / А. К. Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с.

9. *Мезинов В. Н.* Формирование конкурентоспособности будущего учителя в процессе педагогического образования [Текст] / В. Н. Мезинов; науч. ред. В. М. Зеличенко // Вестник Томского педагогического университета. – Вып. 3. – Томск: Изд. Томск. пед. ун-та, 2008. – С. 31–35.

10. *Поликанова О. Ю.* Исследование моббинг-процессов в системе межличностных конфликтов среди работников организации [Текст] / О. Ю. Поликанова, М. Н. Вражнова // Молодой ученый. – 2011. – № 4. – Т. 3. – С. 78–83.

11. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень [Текст] / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.